

Ilyés Zoltán: A gyimesbükki „ezeréves határ” politikai instrumentalizálása

A politikusok és a politika vonzódása a történelmileg hiteles, szimbólumokkal telített helyek iránt régóta ismert. A. Gergely András 1997-ben közölt írásában a politikai hatalom térgazdálkodásáról szólva a közösségi terek kézben tartásának és a társadalmi tér-átélés manipulálásának hatékony eszközszerének nevezi a szimbolikus uralmat. Részletező áttekintésében ugyanakkor Bourdieu nyomán felhívja a figyelmet, hogy az autoritások a tér tartományában végrehajtott lehatárolásai „sem az eredet, sem a kulturális, gazdasági vagy politikai erőviszony-határokkal nem esnek egybe” (A. Gergely 1997).¹ A nemzeti történelem emlékhelyei, a nemzeti/nemzetiesített tájak, tájrészletek mint színpadok autentikusságukkal és kisugárzásukkal a nemzetállami hatalom fontos helyszínei és alkalmasak politikai üzenetek és politikusok hitelességének erősítésére (Ilyés 2010: 115-116.). Áttekintésünkben a gyimesbükki „ezeréves határ” mint emlékezhely és ünneplési helyszín és az oda 2008 óta irányuló pünkösdvasárnapi nemzeti zarándoklat – mint mediatizált esemény – politikai felhasználásait és a színtérnek az ott megfogalmazott nemzetpolitikai üzenetek hitelesítésében képviselt szimbolikus erejét kíséreljük meg bemutatni.

Előzmény: Csíksomlyó

A magyarság új nemzeti zarándokhelyének kialakulása kapcsán hasznos lehet néhány utalást tenni a csíksomlyói búcsú nemzetiesítési folyamatára is. A csíksomlyói búcsú felhasználásában, értelmezési mezőjében döntően (de nem előzmények nélkül) 1990-től jelentkeztek/jelentkezhetek nemzetpolitikai (és pártpolitikai) szempontok. A búcsú eredettörténete által megidézett hitvédő és katolikus lelkeségi intenciók mellé fokozatosan felzárkóztak az összmagyarság, Trianon, az összetartozás, a szülőföldön való megmaradás hívószavai. Már 1990-től fogva kezdett Csíksomlyó egyfajta magyar seregszemlévé, az összetartozást demonstráló nemzeti performance-szá válni, amely fokozatosan átértelmezte, részben elhomályosította a kegyességi szempontokat, a búcsú hitéleti jelentőségét (Feischmidt 2005: 15-16). A búcsú jelentésének nemzeti értelmű kiterjesztését kezdetektől felhasználták a magyarországi jobboldali politikai pártok, elsősorban az MDF, hogy vezető

---

¹ Talán a hatvanadik születésnapján most ünnepelte szerző (az ünnepléshez a magam részéről e helyen szeretettel csatlakozom) sem gondolta a szöveg 1997-es megfogalmazásakor, hogy a politikailag hasznosított exterritoriális helyszínek, szimbolikus terek micsoda televénye jön létre az ezredforduló nyomán a Kárpát-medencében. A. Gergely András írásában nemcsak e helyek politikai rítusok, nemzeti performance-ok keretében történő felhasználására és újrahaznosítására hívja fel a társadalomtudományos figyelmet, hanem a 90-es évek példái alapján arra is, hogy ezen helyek jelentésébe és használatába a hatalom innovatív és értelemátrendező módon belenyúl (újabbán ld. még Gerő 2011).

személyiségekkel és pártjelvényekkel jelen legyenek és ebből plusz legitimációt is nyerjenek. A szombati búcsús nagymiséken később – pártvezetőkként, állami vezetőkként – a Fidesz politikusai is kiemelt ülőhelyet kaptak a két hegy közötti nyeregben kiépült „hármashalom” oltár előtt. Az utóbbi években különösen szembetűnővé vált a Jobbik és további szélsőjobboldali egyesületek, újpogány csoportosulások önlegitimáló jelenléte, olyannyira, hogy erre már a kegyhely lelkeségéért felelős ferences atyák is figyelmeztettek (Péter 2010).

A zarándoklat tehát részben, bizonyos igényeket és résztvevőket tekintve szekuláris rítussá, a nemzetvallás rítusává is vált (vö. Gerő 2004: 19-21), amely így elsősorban a magyar nemzeti sorskérdések hangsúlyozására alkalmas nemzeti térré, legitimációs kulisszává avatta a búcsú színterét és eseményeit, ahol megmutatkozhattak a nemzet sorsáért hivatásszerűen aggódó magyarországi politikai szereplők is. Így vált szűk pár év alatt Csíksomlyó és a pünkösdi búcsú a magyarság legnagyobb – a Duna TV jóvoltából erősen mediatizált – nemzeti zarándokhelyévé. Nem egyedülálló jelenség, hogy fontos kegyességi központok, Mária zarándokhelyek egyben nemzeti zarándokhelyé válnak. Nemcsak azért, mert történetesen a nemzet felekezetiileg homogén, mint a lengyel Częstochowa és Licheń, vagy a horvát Marija Bistrica esetében, hanem azért is, mert a kegyhelyhez kapcsolódó történeti események és narratívák, mítoszok és intenciók őrzői (az egyházi elit) és hasznosítói (a politikai elit) eltökéltek, hogy az oda zarándoklóknak nemcsak vallásos, hanem nemzeti, kulturális és politikai egységét is megerősítik (Krzemiński 2000, Sekerdej – Pasięka– Warat 2008, Sebastian 2008).

A magyarság új nemzeti zarándokhelye

Ehhez az immár összmagyarnak tekinthető, de az erdélyi katolikus egyház által ellenőrzött és kézben tartott ünnephez szervesült 2008-tól egyfajta szekuláris kiegészítőként a gyimesbükki „ezeréves határhoz” irányuló pünkösdvasárnap zarándoklat. Gyimesbükk, ahogy az egyik helyi örökségesítő mondta, ha nem is a magyarság Mekkájának, de Medinájának mindenképpen nevezhető. A korábban egyfajta revíziós üzenőfalként működő legkeletibb vasúti őrház az eredeti MÁV szabvány szerint 2008-ban felújították. A felavatásra pünkösdvasárnap, a csíksomlyói zarándoklatra érkezett címeres Nohab mozdony vontatta „Székely Gyors” utasai és nagyszámú gyimesi és magyarországi vendég jelenlétében került sor. A „*harmadik bécsi döntésként*” aposztrófált esemény és a vonat „*64 éves kérését*” firtató

megjegyzések mind egyfajta revíziós élménytér kialakulását jelezték, ahol efemer módon megélhetővé és megmutathatóvá válik az ezeréves Magyarország, újrajátszhatóvá az 1940-es visszacsatolás eufóriája.²

Az épületben Bilibók Ágoston gyimesbükki nyugdíjas vasutas tiszt és vasúttörténész muzeális értékű vasúttörténeti gyűjteménye került. Ezzel a nemzeti értelemben neutrális vasúttörténeti örökségesítéssel sikerült a román többség, a hivatalos közegek felé is elfogadhatóvá tenni az akciót, és sikerült az őrházzal kapcsolatos performatív diskurzust, egyoldalú etnocentrikus szemiózist valamelyest konszolidálni és mederben tartani.

A MÁV őrház felújításával egy szervezett és átgondolt örökségesítés, muzealizálás és emlék(ezet)hely-teremtés kezdődött, amely során minden évben újabb, az „ezeréves határhoz” kapcsolódó, és többnyire az összmagyarságot is megszólító gyimesi határközeli objektum felújítása, illetve létrehozása történt meg (2009 – Kontumáci kápolna, 2010 – világháborús emlékhely, 2011 – régi országúti híd, 2012 – gyimesi keresztút).

A gyimesbükki örökségesítésben, mint kezdeményezők, szervezők és támogatók, magyarországi aktorok is részt vesznek, elsősorban a Budakeszi Kultúra Alapítvány 4-5 aktív tagja, akik többségükben jómódú, felső középosztályi vállalkozók, értelmiségiek. A szimbolikus, politikai/kapcsolati és gazdasági tőke a helyi elitben nem egyformán oszlik meg. A helyi elit tagjai közötti ellentétek, véleménykülönbségek elsimításában, a közös érdekek feltárásában fontos közvetítő szerepe volt a magyarországiaknak. Az őrház felújítását sokan magyar, illetve civil összefogásként értelmezik, ahogy 2008 októberében Sólyom László akkori köztársasági elnök is egyfajta integratív gesztusként a civil összefogást hangsúlyozta a vasúti őrház emlékkönyvében tett bejegyzésében.

Gyimesbükki vegyes felekezeti jellege és vegyes etnicitása, még inkább kulturális kevertisége okán a magyar és román nemzetiesítő törekvések hangsúlyos terepe (Ilyés 2004). A szinkretikus kultúrájú, de a 20. század közepétől egyre hangsúlyosabban román vagy magyar nemzeti affinitásúvá szétváló gyimesbükki csángók egyszerre elviselői a mindenkori nemzetállam vagy éppen a védelmükben fellépő kisebbségi adminisztratív és intellektuális elit

---

² Vö. Manfred Hettling a svájci Rütli ligetet mint „nemzeti élménytér” bemutató írásával (Hettling 1997). A histotainment, reenactment – a történelmi események (főleg csaták) korhű viseletben és felszereléssel történő újrajátszása – Gyimesben még csak kezdeti stádiumban van. A „32-es határvadászok emléktúrája” keretében 2010-től minden augusztusban újrátjátsszák Sebő Ödön főhadnagy és katonái kitörését a szovjet hadsereg által körbekerített Gyimesből. A székelyföldi katonai hagyományörző csoportok (főleg huszárok) elmaradhatatlan résztvevői, díszörséget adó szereplői a pünkösdvasárnapi gyimesbükki rendezvényeknek.

homogenizáló és kisajátító törekvéseinek. A gyimesbükki „ezeréves határnál” 2008-ban kezdődött nemzeti zárandoklatok, a helynek – az egykori határnak és a gyimesi tájnak – szimbolikus kulisszaként történő felhasználása nemzeti, politikai és karitatív üzenetek hitelesítésére, egy régi nemzetiesítő „projekt” eszközeiben, médiumaiban, receptív közegében és hatósugarában is megújult felvonásának is tekinthető. A helyi (magyar) elit a magyarság megerősítéséért folytatott küzdelmében korábban elképzelhetetlen szimbolikus támogatást kapott, ami az elit nem magyarosító részében is bizonyos igazodási folyamatokat, legitimációgyűjtést indított el. A megkülönböztetett figyelem és érdeklődés, a turisztikai hasznosulás természetesen nem érinti az egész települést, abból a román identitású lakosok jórészt kimaradnak. Míg az „ezeréves határ” emlékezetében és a nemzeti zárandoklat szimbolikus előállításában a teljes magyar, római katolikus közösség többé-kevésbé érintett és hivatkozott, addig a turizmus anyagi és immateriális haszna jórészt a helyi nemzetiesítő elitet erősíti.

A fentiek sajátos fénytörést adhatnak azoknak a nyilvános értelmezéseknek, esetünkben politikusi beszédeknek is, amelyek a gyimesi csángóságot őrálló, magyarságukat megőrző, autentikus csoportként állítják be (vö. Ilyés 2006: 128-130). A gyimesi csángóságnak és székelységnek a nemzeti tér peremén zajló helytállása, harca könnyen beépíthető az ellenségkép-konstruáló, „antemurale” és „népek krisztusa” mítoszokkal operáló politikai szónoklatokba. És hogy ez mennyire nem egyedi sajátosság, elég csak a „Kresy” (keleti végek) lengyeliségének idealizálására vagy a görög ciprióta politikai diskurzus Ciprust mint az oszmán nyomásnak ellenálló „Akritiki Megalonissos”-t („a végek nagy szigete”) imagináló szövegeire hivatkoznunk (Kochanowski 2006, Lagzi 2006, Papadakis 2003: 257-258).

A gyimesbükki színteret mindenképpen világiasabbnak és „politikusabbnak” tekinthetjük Csíksomlyónál, a római katolikus egyház jelenléte és ellenőrző/legitimáló/pufferoló funkciója ellenére. Gyimesbükkön a zárandoklathoz kötődő rítusok egy része egyházi területen, az egyházi-kegyeleti szférán oldalon (Kontumáci kápolna, világháborús emlékhely), az egyház által koreografált ünneprenddel (vallási témájú színdarabok, előadások, szentmise) zajlik. A magyarországiak számára a hangsúly elsősorban a túloldalon, a magyar mozdonyok érkezésén, a vasúti őrháznál elhangzó beszédeken és a Rákóczi vár megmászásán van, ez utóbbi helyen szólal meg a világi megemlékezés kezdetét jelző tárogató is. A szoros szekuláris-nemzeti oldala nyilvánvalóbban és topográfiaileg is megidézi a történeti Magyarországot és a trianoni veszteségeket. A helynek ugyanakkor az évenkénti rendszerességű örökségésítések és „megvalósítások” révén nemcsak mint revíziós

élmény- és emlékeztető van jelentősége, hanem magában hordozza az összetartozás és az összefogás rendre aktualizált imperatívuszát is.

Hogyan használja (ki) a helyet és az eseményt a politika?

A Trianont megidéző „ezeréves határ” – eleve megsűrve a potenciális politikai szereplők körét – elsősorban a „múltpolitika” számára kínál retorikai helyszínt, azaz az ide érkezők várakozásainak, előzetes ismereteinek és attitűdjeinek feltételezhető egysége vezeti a beszédírók tollát, a szónokok fantáziáját (vö. Romsics 2006: 37-38). Amikor Gyáni Gábor rámutat a politikai és szaktudományos Trianon recepciók markáns megosztottságára, akkor azt is jelzi, hogy a politikai jobboldal számára immár Trianon nemcsak egy emlékezethely, mert a (most már külhonnak nevezett) határon túli magyarok állampolgársághoz és magyarországi politikai jogokhoz juttatása „*Trianon mint államjogi tény gyakorlati politikai tagadását is jelenti*” (Gyáni 2012: 45). A Trianont megidéző hely emlékező ünnepélyek, performance-ok és politikusi szereplések helyszínévé tételével a fenti politikai-jogi átértelmezés magyarázatainak és társadalmi elfogadtatásának terepévé is válik. A szimbolikusan szaturált környezet és a hatalmas, láthatóan egyakarató ünnepelő tömeg megerősíti a magyarországi jobboldal Trianon-meghaladási törekvéseit.

A helyszín politikai felhasználásának értelmezésekor érdemes szétszálazni a helyi, a regionális, a romániai magyar, a magyarországi és összmagyar hatalmi dimenziókat és diszkurzív szinteket.³ A használat motivációiban, intencióiban és retorikai tartalmában különbség mutatkozik az eltérő pozíciók és illetékességek szerint. Kezdetektől érzékelhető, hogy a szervezők valamelyes egyensúly kialakítására törekszenek a helyi formális politikai elit (a polgármester és az első évben az önkormányzati képviselők) és a helyi szimbolikus tőke, magyarságtőke birtokosai között. A vasúti őrháznál tartott üdvözlőbeszédok során mindig jelen vannak a helyi és magyarországi örökségésítő, a civil szféra képviselői, köztük a vasúttörténeti hagyomány helyi és magyarországi ápolói, a Budakeszi Kultúra Alapítvány

---

³ Julie Hartley-Moore egy sváci – Vaud kantonbeli – franciaajkú falu nyári fesztiváljai kapcsán tanulságos írásban mutatja be az autentizált lokális paraszti kultúra, a franciaajkú svájci közösség identitása és az össz-svájci nacionalizmus összeegyeztetésének folyamatát (Hartley-Moore 2007). Esetünkben a speciális adminisztratív helyzetű Gyimesbükk, a székelységtől eltérő identitású gyimesi csángóság, az autonómia-igényeket támaztó Székelyföld, a szintén differenciált romániai kisebbségi magyarság, Magyarország, a Kárpát-medencei magyarság és a diaszpóra-magyarság diskurzus-szállai futnak össze.

képviselői. 2012-ben Buzánszky Jenő, az aranycsapat tagjainak portréival díszített Csíksomlyó expressz tiszteletbeli kapitánya tartott rögtönzött beszédet.

A politikusok hangsúlyosabb jelenléte 2010-ben kezdődött, amikor a vasúti őrháznál beszédet mondott Varga István, a Fidesz országgyűlési képviselője, és 2011-ben kulminált, amikor a világháborús emlékhelyen Hende Csaba honvédelmi miniszter mondott beszédet és jelen volt Hoffmann Rózsa oktatásért felelős államtitkár, Füzes Oszkár bukaresti magyar nagykövet és Gulyás Gergely országgyűlési képviselő is.

A határhoz való kivonulás, a különféle helyszínek és ritualizált cselekmények csábító lehetőséget kínálnak az eseményen nagyobb nyilvánosságot, megszólalási lehetőséget nem kapó szélsőjobbboldali, nemzeti radikális csoportoknak (Jobbik, Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom, Magyar Gárda, Nemzeti Érzelmű Motorosok, Székely Motorosok, Székely Pajzs stb.) a performatív megmutatkozásra. Ilyen alkalomnak számít a magyarországi vonatok érkezése a gyimesbükki állomásra, az őrház oldalánál található koronát formázó és határkönek is tekintett – mára gyakorlatilag fetiszizálódott – géppuskafészek megkoszorúzása, illetve magyar nemzeti szalagok felkötése a tetejébe illesztett ferde keresztre; az otthonról hozott föld kiszórása az őrház mellett, a székely himnusz éneklése, a „ria-ria-Hungária” rigmus⁴ ütemes skandalása és a határhoz kihajtó magyar mozdonyok üdvözlése. A magyarországi pártok jelképei közül egyedül a Jobbik zászlóival lehet találkozni, elég nagy sűrűségben. A Magyar Gárda egyenruhás képviselői is minden évben jelen vannak a helyszínen, az egyenruha használatát tiltó magyarországi rendelkezések itt nem érvényesek.

A katolikus egyház képviselői a szentbeszédekben szintén érintenek nemzetpolitikai témákat, kiegészítve a társadalmi szolidaritás, a nemzetiségek közötti megértés, az összefogás és a krisztusi élet példa megidézésével. Bőjte Csaba 2008-as, a románok és magyarok közötti kiengesztelődést hangsúlyozó szentbeszédét a Kurucinfón és a Jobbik egri szervezetének portálján annak románbarátsága miatt támadták (Hering 2009). 2010-ben Papp László atya prédikációjában a hagyományos katolikus egyházi évre és a vallásos parasztság évköri tradícióira hegyezte ki a pünkösdi üzenetet, amely hangsúlyosan modernizáció-, illetve

---

⁴ A helyiek ezen megnyilvánulásokkal szembeni óvatosságát és félelmeit jelzi, hogy Deáky András a 2008-as ünnepre emlékezve elmondta, hogy a magyar mozdony érkezésekor felhangzó „ria-ria-Hungária” skandalást a szervezők sikeresen el tudták nyomni a helyi idős asszonyokkal énekeltetett „Boldogasszony anyánk” kezdetű énekkel, amelybe a tömeg jó része be tudott kapcsolódni.

globalizációellenes volt. 2012-ben az őrszentpéteri plébános a két „örvidék” hasonlóságára és magyar küldetésére alapozta a szentbeszédét.

Az autentikusnak látott kárpáti környezet egyszerre mint kulissza és egyfajta színpad kínál helyszínt a folklorisztikusan (csángó viseletben érkező helyiek, csángó népdalok) és különféle nemzeti és ideológiai inszigniókkal (zászlók, településtáblák, transzparenszek, egyenruhák és feliratos pólók) is hitelesített ünneplésnek. A csíksomlyói búcsúhoz hasonlóan az esemény fontos része a médiaközvetítés (Duna TV, Hír TV); az élő közvetítés elmaradása (pl. 2011-ben és 2012-ben) szélsőséges reakciót is kiváltott. 2011-ben „*Zsidó provokáció a Duna TV-ben ma, Pünkösöd napján*” címmel a Kurucinfón és a Szent Korona Rádió honlapján jelent meg egy kommentár, amely nehezményezte, hogy nem közvetítették a gyimesbükki szentmisét, hanem helyette Herskó János filmrendezőről mutattak be dokumentumfilmet.

A helyszín által kínált értelmezési keretrendszer – az „ezeréves határ”, a háborús események emlékezete, a Bákó megyéhez sorolt Gyimesbükk („lokális Trianon”) helyzete, a magyar–magyar, illetve helyi – székelyföldi – magyarországi összefogás az értékörzésben, a csángó autenticitás – a beszédek tartalmát, hivatkozásait természetesen messzemenően befolyásolják, mintegy a retorikai alapszöveget biztosítják. Ezek a beszédek – hangozzanak el politikusoktól, egyházi emberektől vagy civil örökségésítőktől – a magyarság megtalálásáról szólnak, a csángókat, szélesebb értelemben az erdélyi magyarokat a nemzet értékcentrumába helyezik, egyfajta példaként állítják a hallgatóság elé.

A politikusi beszédek ezen túlmenően elsősorban az összmagyar tematika, az aktuális nemzetpolitikai üzenetek (Fidesz, Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács), a romániai magyar politikai üzenetek (EMNT – autonómia, Gyimesbükk hovatartozásának kérdése, RMDSZ – szülőföldön való megmaradás), az európai és kétoldalú együttműködési szándék deklarálása (FIDESZ), a helyi választói, valamint a szimpatizáns bázis (RMDSZ, EMNT /2012-ben már az Erdélyi Magyar Néppárt is/) szélesítése és az eddig végzett munka eredményeinek retorikai igazolása (FIDESZ, RMDSZ) határozta meg.

A helyszín és az ünnep arra is alkalmas, hogy belenyúljanak a romániai magyar kisebbség és az összmagyarság politikai-társadalmi identitásába, emlékezetébe, hogy definiálják, mit is kell gondolnunk nemzeti összetartozásról, Trianonról, múltunkról, magunkról és szomszédainkról. És arról is, hogy mit is kell gondolniuk saját magukról a gyimesieknek. A gyimesiek örállását és kitartását lelkendezve ecsetelő beszédeken

túlmutatóan a 2012-es ünnep újdonsága az volt, hogy a lujzikalagori születésű plébános intenciói és szöveggönyve alapján csángó viseletbe öltözött fiatalok előadták a „Gyimesi keresztutat”. A gyimesbükki plébániatemplom mellett két nappal azelőtt felavatott keresztút és a hozzá készült szöveggönyv (Salamon 2012) a jézusi kálváriajárást a gyimesi nép szenvedéseivel párhuzamosítja. A kezdeményezésben egy olyan lelkipásztori törekvés mutatkozik meg, amely a Székelyföldről Bákó megyéhez csatolt, hitéhez és magyarságához hű gyimesbükkieket megerősíteni és magyarságukban igazolni szándékozik. A lelkész által intencionált tematika természetesen nem hallgatja el a gyimesiek mindenkori kizsákmányolását (székely-csángó birtokjogi természetű érdekellentétek) és elnyomását a román nemzetállamban, de nem említi a kommunista emlékezetpolitika által kisajátított gyimesbükki parasztfelkelést (1934), és elsiklik a magyar hatóságok 1940–1944 közötti a görög katolikus gyimesieket ért diszkriminatív intézkedései felett (vö. Szócs 1980: 114–118, Ilyés 2005: 125). A görög katolikus egyház 1948-as betiltásáról ugyanakkor megemlékezik, az ehhez kapcsolódó stáció domborművén együtt szerepeltetve Gergely Viktor görög katolikus és György Lajos római katolikus lelkészt, amivel az 1948-ban a római katolikus egyházba betért egykor magyarérmű görög katolikus híveket is megszólítja. Ez a lokális emlékezetpolitikai narratíva a jelzett kihagyásokkal egy olyan múltat kíván a helyiek számára definiálni, amely politikai ideológiai és nemzetiesítő szempontok alapján megrostálja azt, és amely beleillik a gyimesieket őrálló, megőrző és magyar szerepben kanonizáló magyarországi narratívákba is.

A beszédek és a szimbolikus környezet szinergiája

Varga István országgyűlési képviselő 2010-es beszédét az „ezeréves határhoz” kihajtó Széchenyi arcképpel díszített Csíksomlyó expresszen is feltüntetett jelmondattal – „Merjünk nagyok lenni” – exponálta. A szónoklatban a múlt és a történeti magyar tér szimbolikus uralására, a cselekvő és összefogó jelen tematizálására, irányítására vonatkozó igény jelent meg. A szónok Kós Károly, Tamási Áron, Juhász Gyula idézetekből szőtt imaginárius nemzeti geográfiát, körbejárva és magyarként meghatározva a Kárpát-medence tájait, városait. Ebben a szimbolikus reterritorializációs keretben a magyarságnak kiemelt küldetéstudatos szerepet szánt Kós Károly szavaival: *„A magyar ... egy nép, amely élni fog, mert alkotni, teremteni akar, mert tud is. Többet, jobbat és okosabbat, mint a sokan körülöttünk tusakodó és magukat fiatalabb népeknek vallók, akik az életet, a jövődjét a világnak ezen a tájon maguknak akarják, követelik, jósolják, vélik.”*

Ezen geográfián belül is kiemelt helyet szán Erdélynek, utal a sokak számára meghatározó szellemi muníciót, nemzeti eligazodást nyújtó Erdély-járásokra: *„Erdélyben találjuk meg a magyarságot, a hűséget és a hazaszeretetet.”* Idézte Horthy Miklós kormányzót: *„Örökre és elválaszthatatlanul székelyek és magyarok egyek vagyunk”*, és ismét Kós Károlyt idézve a Kárpátok hágóit 1100 éve őrző székelyek és a magyarok nemzeti autonómiájának szükségességét hangsúlyozta. A más korokban és helyzetekben keletkezett, Trianont reflektáló irodalmi idézetek, egykorú beszédek révén Varga István – Horthy kivételével – többnyire olyan autoritásokkal mondatja ki véleményét, akiket nemzeti konszenzus övez.

A beszéd végén a Magyar Országgyűlés – elsősorban a Fidesz – a külföldi magyarokat érintő könnyített állampolgárságról szóló döntését emelte ki: *„A Magyar Országgyűlés régi adósságát törlesztette, amikor elfogadtuk a kettős állampolgárságról szóló törvényt. Ezzel az aktussal új dicső fejezet kezdődik a magyar történelemben, újra birtokba vesszük az itt velünk békességben élő románokkal, szlovákokkal, szerbekkel, németekkel, horvátokkal, ruszinokkal a Kárpát-medencét, és együtt építjük Szent István álmát.”*

A kettős állampolgársággal – nem részletezett módon – újra birtokba vett Kárpát-medencére való utalás burkoltan a magyar szupremácia-igény újrafogalmazása, szimbolikus reterritorializáció, amely hangsúlyozottan a magyar történelem új dicső fejezetének részeseként említi a velünk békességben élő nemzetiségeket. A Szent István-i álom építésére való utalás is a történeti Magyarországot idézi meg, anélkül, hogy a szomszéd országokban élő domináns nemzetek bármiféle állampatrióta, nosztalgikus érzelmeket táplálnának a régi szentistváni állam iránt.

[1. fénykép beszúrása]

1. fénykép.

Varga István a FIDESZ országgyűlési képviselőjének beszéde 2010 pünkösdvásárnap a gyimesbükki 30-as számú egykori MÁV őrház épületénél (Fotó: Ilyés Zoltán)

Tőkés László, az Európai Parlament képviselőjelöltjeként Gál Kinga magyarországi EP képviselő társaságában 2009-es kampánykörútja során már felkereste az emlékhelyet. 2010. június 6-án a több helyszínből álló trianoni megemlékezés-sorozat utolsó állomásán, Gyimesbükkön, a „Trianon gyógyítása” elnevezésű, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács által szervezett rendezvényen mondott beszédet. A volt Királyhágó melléki református püspök –

Füzes Oszkár bukaresti magyar nagykövet jelenlétében – „külső” és „belső” Trianonról szólva, az igazságtalanságok taglalása után új poszt-trianoni szemléletet, egy új korszakot hirdetett, amelyben *„véget kell vetni annak, hogy másokban keressük a szenvedés, a kudarcok okát.”* Ezt a megbékélés korszakának nevezte, *„ahol nem a határok revíziója a járható út, hanem a nemzeti összefogás”*. A néhány embert belelkesítő *„határrevíziós szédelgést”* teljesen inadekvátnak minősítve, megidézte a nemzet fogyatkozását: *„Hol akar valaki határrevíziót, ha nem tudja belakni azt a területet sem, amelyen még élnie adatik.”*

Beke Györgyöt idézve *„belső Trianonról”* is beszélt, amelyet az általa normatívnak tekintett magyarságkritériumoknak nem megfelelő személyekre, szervezetekre és társadalmi megnyilvánulásokra alkalmazott. Példaként említette a Maros megyei Makfalva polgármesterét, aki levetette hivataláról a székely lobogót, valamint az RMDSZ-szel azonosított kommunista Magyar Népi Szövetséget, amely 1946-ban egyetértett Észak-Erdély Romániához történő visszacsatolásával. A *„belső Trianon”* következményeként idézte fel a 2004. december 5-i, kettős állampolgárságról tartott népszavazás eredménytelenségét is.

Tökés László végezetül a *„lokális Trianont”*, Gyimesbükk a Székelyföldtől való elszakíttottságát is szóba hozta, a *„helyi revízió”* elmaradása miatt a rivális magyar érdekképviselő tehetetlenségére utalt, a helyszínt ezzel bevonva a belső magyar–magyar verseny küzdőterébe is: *„Trianon következményeinek a levét isszuk és szenvedjük...Hogy létezik, hogy Gyimesbükköt '68 óta nem voltunk képesek visszaszerezni Hargita megye számára. Ez a minimális követelmény, az RMDSZ-nek ezzel kell kezdenie. Gyimesbükköt visszahozni oda, ahova tartozik.”*

Hende Csaba a világháborús emlékhelyen 2011-ben tartott, a magyar kormány álláspontját is képviselő, gondosan megírt beszédében az emlékezés és az összetartozás szükségességéről szólva időben visszafelé is kiterjesztette a nemzetet: *„Emlékeznünk kell azokra, akik két kezükkel és emberségükkel, tégláról téglára, betűről betűre, életről életre felépítették azt az évezredes közösséget, amelyet magyar nemzetnek nevezünk.”*

A helyi összefogásra mint példára alapozva az individualizmussal szemben közösségcentrikus (értsd: nemzetcentrikus) jövőképet vázol fel, amely aszerint ismeri el az egyént, hogy mit tesz a közös ügyért, a nemzetért: *„Az dönti el a jövőnket, hogy mit teszünk meg a nemzetért. Az dönti el, hogy lesz-e közünk egymáshoz határon innen és túl. Az dönti el, hogy lesznek-e közös tetteink, az, hogy részt veszünk-e egymás életében. Az dönti el a*

sorsunkat, hogy vállaljuk-e azt a részt a nemzet életéből, ami nekünk személyre szólóan jut. Vállaljuk-e azt, amit csak mi tudunk megtenni, a magunk helyén.”

[2. fénykép beszúrása]

2. fénykép.

Hende Csaba honvédelmi miniszter és Füzes Oszkár bukaresti nagykövete 2011. pünkösdszombat gyimesi csángó viseletbe öltözött legények és leányok felvezetésével igyekeznek a szentmise helyszínére. (Fotó: Ilyés Zoltán)

A magyar-román kapcsolatokról szólva a magyar nemzet egyesítésének Románia szuverenitását nem sértő útját vizionálta. Ez első olvasatban a nemzet kulturális értelmű egyesítését jelenti, azonban a korábbi kijelentés, miszerint a nemzeti jövőnk az dönti el, hogy *„részt veszünk-e egymás életében”*, finoman utal arra, hogy ennek a nemzetegyesítésnek a magyarországi kormányzó pártok szándékai szerint a politikai részvételt illetően is következménye lehet (külföldi magyar állampolgárok magyarországi választójoga): *„A magyar nemzet békés, demokratikus, a határokat nem megkérdőjelező újraegyesítését Magyarország a szövetséges Románia szuverenitásának tiszteletben tartásával, a magyar-román kapcsolatok további javításának szándékával, a térség és egész Európai érdekeinek szolgálatában valósítja meg, nem múltat, hanem a közös jövőt tartjuk a szemünk előtt.”*

A küszöbön álló és különösen a Székelyföldön jelentős vitát kiváltó romániai regionalizáció adott aktualitást a honvédelmi miniszter kérésének, miszerint *„Románia modernizálása folyamán mindig vegyék figyelembe a magyar közösségek törvényes érdekeit”*.

Varga István beszédéhez képest egy globálissá és egyben diaszporikussá tágított nemzeti geográfiát rajzol meg, amelyet nem rögzít a Kárpát-medencéhez, a magyarokat a nyelv alapján emeli be a nemzetbe: *„A haza belőlünk épül fel, s mi adjuk lelkét is. Meg kell találnunk az egymáshoz vezető utakat, hiszen ehhez a hazához minden magyar hozzá tartozik. San Francisco-tól Szabófalváig, Fokföldtől Stockholmig, Szabadkától Pozsonyig mindenki, aki magyar nyelven álmodik.”*

Végezetül csatlakozásra hív a fentebb taglalt kollektivisták szemlélet valóra váltását célul tűző, a *„tegyünk valami igazán szépet és jót – mindenki a maga helyén”* gondolatot képviselő, Bőjte Csaba által elindított *„Szent István terv”*-hez (Bőjte 2011). *„Sokunkat*

megérintettek a Szent István terv gondolatai. Az a nagy gondolat, hogy építsük újjá, lelki, szellemi és fizikai valóságában a Kárpát-medencét. Építsük újjá közösségeiben, gondolkodásában, környezetében lakóhelyeinket.” A nemzeti és európai szakpolitikák, az önkormányzatok és civil szervezetek helyett az összefogó nemzet jegyében az egyének és organikus közösségek idealizált aktivitás-terét képzelettel el, amiből egyszerre kiérezhető a magyarság szerepének küldetéstudatos felfogása, és a Kárpát-medence a rossz gazdák miatti „elhanyagoltsága”.

[3. fénykép beszúrása]

3. fénykép

Hende Csaba 2011-ben beszédet mond a gyimesbükki Kontumáci kápolnánál kialakított világháborús emlékhelyen, mellette Hofmann Rózsa oktatásért felelős államtitkár és Salamon József, Gyimesbükk plébánosa. Háttérben a Csíksomlyó Expressz és a Székely Gyors zárandokvonatok „Egyek vagyunk” feliratú molinója látszik. (Fotó: Ilyés Zoltán)

Hende Csabát követően a vasúti őrháznál Tánczos Barna a román Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium államtitkára, az RMDSZ politikusa mondott rövid beszédet. Jelenlétét és szónoki szerepét a nem feltétlenül RMDSZ-szimpatizáns közegben indokolta, hogy a Szállításiügyi Minisztérium akkori államtitkáráként nagy szerepe volt abban, hogy a „Székely Gyors” zárandokvonat 2008-ban eljuthatott Gyimesbükkig. A szónok is a Csíksomlyó mellett létrejött új zárandokhelyről beszélt, kiemelve, hogy a „nemzet iránt érzett szeretet” köti össze a résztvevőket.

Tánczos Barna sajátos énikus szemlélettel a csíkiakat „*hegyen túliaknak*”, a gyimesieket „*hegyen innenieknek*” nevezte. „*A csíkiak és gyimesiek több száz éve tartó verejtékes munkája és vére őrizte a magyarságot.*” A helyszín megerősítést adott a két csoport sorsközösségét heroizáló és azt temporalitásában is kiterjesztő beszédnek, amely illeszkedik a közelítő, a kisebbségi egymásrataltságot hangsúlyozó értelmiségi diskurzusok sorába (vö. Ilyés 2004: 204).

A vonat „60 éves kérését” számon kérő gyimesi öregember szállóigévé vált szavaira utalva kijelentette: „*Nem késett el a vonat, mert 60 év után magyar embereket talált itt...Ha 100 év múlva jön ide a vonat, akkor is magyar embereket találjon itt.*” Ez végső soron igazolja a romániai magyarság politikai érdekképviselőinek munkáját is, és kapcsolódik a „szülőföldön maradás” az RMDSZ retorikájában hangsúlyos toposzához.

2012-ben az „ezeréves határhoz” kapcsolódó rendezvények az előző évihez képest „politikamentesebbek” voltak annyiban, hogy nem képviseltették magukat magyarországi és erdélyi politikusok. Ennek okai részben a közelgő helyhatósági választások miatti óvatosság, az új román kormány (Victor Ponta szociálliberális formációja) magyarellenesnek mondott politikája és lépései által kiváltott visszafogottság volt. A gyimesbükki rendezvénnyel egy időben zajlott Nyirő József nagy vihart kavart székelyudvarhelyi gyászszeretése, ami szintén magyarázza a gyimesi pünkösdi rendezvény politikai üzeneteinek szűkösségét.⁵

Záró megjegyzések

A gyimesbükki határszéli emlékhely kiépülésével egy olyan szimbolikus környezet (időleges nemzeti aktivitás- és élménytér, kegyeleti- és emlékezhely) jött létre, ahol lehetőség van arra, hogy a pünkösdvásárnapi zárandoklatra érkező turisták (akiket jelen környezetben nemzeti- vagy identitásturistáknak, vagy akár ideológiai turistáknak is nevezhetünk) és a helyiek előtt a magyarországi jobboldali pártok és nemzeti radikális csoportok, valamint az erdélyi magyar politikai elitek megfogalmazhassák saját nemzetképüket, nemzeti programjaikat és múltértelmezéseiket.

A formalizálódó magyar politikai jelenlét a pünkösdvásárnapi zárandoklatokon, valamint az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács által szervezett 2010-es trianoni megemlékezés arra utal, hogy a hely szimbolikus értelemben olyan szintérré vált, ahol a nemzeti identitást fenntartó emlékezetet folyamatosan szervezik, és amelynek ereje, kisugárzása hitelesíti az ott jelenlevő erdélyi és magyarországi politikai szereplőket és az általuk elmondottakat és ahol rendre megerősítődik, hogy a nemzet létezik. Az ünneplés tere a jobboldali politikai szervezetek, nemzetiesítő egyesületek közötti hitelességi verseny terepe is. A nemzeti tér fogyasztásából a szélsőjobboldali szervezetek is részt kérnek: a zárandoklat forgatagában és azon kívül is változatos performance-ok formájában vannak jelen.

---

⁵ Az egyházi szervezésben indított Boldogasszony Zárandokvonat külön gyászkocsiban vitte volna a hamvakat Csíkszeredába, ahonnan egy huszárbandérium díszkíséretével jutott volna el Székelyudvarhelyre. A szerző a már ötödik éve zajló zárandoklatok követésének lázában (furor anthropologicus) titokban abban reménykedett, hogy a hamvakat elviszük az „ezeréves határhoz” is, és a népi ereklyetisztelet gyakorlatát másolva („érintőzés”) tovább erősítik a hely szakralitását. A valóság azonban felülírta a terveket és vágyakat, a hamvak és az újratemetés szimbolikus hozadéka utáni – mint utóbb kiderült – hiábavaló hajsza a legmagasabb szintű román–magyar politikai polémiaivá alakult. Az egész ügy egyik fontos tanulsága, ahogy a katolikus egyház tapintatos eleganciával, diplomatikus hallgatással kimaradt a perpatvarból, a politikai botrányba fulladt kezdeményezés nem ragadt rá. A Boldogasszony Zárandokvonat utasai a csíksomlyói búcsút megelőzően, pénteken keresték fel Gyimesbükköt, ahol részt vettek a „gyimesi keresztút” felszentelésén.

Irodalom

A. Gergely András (1997): A térszerveződés szimbolikus üzenetei. Térátélés és politika a kilencvenes évek elején. In: Szabó Márton (szerk.): *Szövegvalóság. Írások a szimbolikus és diszkurzív politikáról*. Budapest: Scientia Humana Kiadó, 287–303.

Böjte Csaba (2011): Szent István-terv. Internet: <http://www.erdely.ma/dokumentum.php?id=86746> [letöltés: 2012. január 31.]

Feischmidt Margit (2005): A magyar nacionalizmus autenticitás-diskurzusainak szimbolikus térfoglalása Erdélyben. In: Uő (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók*. Budapest-Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 7-32.

Gerő András (2004): *Képzelt történelem. Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX-XX. századi történetéből*. Budapest: Eötvös Univ. Press – PolgART Kiadó

Gerő András (2011): Retrotér. A Kossuth tér átrendezéséről. *Magyar Narancs* 43. Internet: http://magyarnarancs.hu/publicisztika/retroter_-_a_kossuth_ter_atrendezeserol-77217 [letöltés: 2012. január 31.]

Gyáni Gábor (2012): A magyar „emlékezet helyei” és a traumatikus múlt. *Studia Litteraria* 51 (1-2): 41-50. Internet: http://studia.lib.unideb.hu/index.php?oldal=cikkadatok&folyoirat_szam=2012/1-2&cikk_id=230 [letöltés: 2012. január 31.]

Hartley-Moore, Julie (2007): The Song of Gryon: Political Ritual, Local Identity, and the Consolidation of Nationalism in Multiethnic Switzerland. *Journal of American Folklore*, 120: 204-229.

Hering József (2009): Böjte ismét románimádatra buzdítja a magyarokat. Internet: <http://kuruc.info/r/7/49079/> [letöltés: 2012. január 31.]

Hettling, Manfred (1997): Das Denkmal als Fetisch: Rütli und Tell. *Schweizerische Zeitschrift für Geschichte* 47 (1): 46-55.

Ilyés Zoltán (2004): Szimbolikus határok és határjelek. A turisták és a helyiek határtermelő és -olvasó aktivitása Gyimesben. In: Biczó Gábor (szerk.): *[vagabundus] Gulyás Gyula tiszteletére*. Budapest: Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék [A Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék könyvei 5.] 189-212.

Ilyés Zoltán (2006): Közeli idegenek, távoli ismerősök. A székelyek és a magyarországiak sztereotípiái a gyimesi csángókról. In: Bakó Boglárka – Papp Richárd – Szarka László (szerk.): *Mindennapi előítéletek. Társadalmi távolságok és etnikai sztereotípiák*. [Tér és Terep. Az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézetének Évkönyve 4.] Budapest: Balassi Kiadó, 120-132.

Ilyés Zoltán (2010): Etnicitás és szimbolikus geográfia. A táj kisajátítása, különösen határvidékek, kontaktzónák esetén. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Etnicitás. Különbségteremtő társadalom*. Budapest: Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet, 114-125.

Kochanowski, Jerzy (2006): Paradoxe Erinnerungen an die Kresy. In: Hein-Kirchner, Heidi – HANS Henning Hahn (Hrsg.): *Politische Mythen im 19. und 20. Jahrhundert in Mittel- und Osteuropa*. [Tagungen zur Ostmitteleuropa Forschung 24] Marburg: Verlag Herder Institut, 267-278.

Krzemiński, Adam (2000): Der Mythos der Nation und seine Rituale in der Republik Polen. In: Bizeul, Yves (Hrsg.): *Politische Mythen und Rituale in Deutschland, Frankreich und Polen*. Ordo Politicus (OPO), Band 34. Berlin: Duncker & Humblot, 143-151.

Lagzi Gábor (2006): A lengyel Keleti Végek – egy mítosz nyomában. In: Czoch Gábor – Fedinec Csilla (szerk.): *Az emlékezet konstrukciói. Példák a 19–20. századi magyar és közép-európai történelemből*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 293-308.

Papadakis, Yiannis (2003): Nation, Narrative and Commemoration: Political Ritual in Divided Cyprus. *History and Anthropology* 14 (3): 253-270.

fr. Péter Arthur, csíksomlyói házfőnök (2010): Tudnivalók a csíksomlyói búcsúról – 2010. Internet: http://www.ofm.ro/tudnivalok_csiksomlyoi_bucsuro_l_2010-2010.05.20 [letöltés: 2013. január 30.]

Romsics Gergely (2006): Trianon a Házban. A Trianon fogalom megjelenése és funkciói a pártok diskurzusaiban az első három parlamenti ciklus idején (1990-2002). In: Czoch Gábor – Fedinec Csilla (szerk.): *Az emlékezet konstrukciói. Példák a 19–20. századi magyar és közép-európai történelemből*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 35-52.

Salamon József (2012): *Gyimesi kálvária*. Csíkszereda: Pro-Print

Sebastian, Julia (2008): Erwanderte Identität: Wallfahrten als Wege zur Nation. Internet: <http://www.owep.de/artikel/74/erwanderte-identitaet-wallfahrten-als-wege-zur-nation> [letöltés: 2013. január 30.]

Sekerdej, Kinga – Pasięka, Agnieszka – Warat, Marta (2007): Popular Religion and Postsocialist Nostalgia. Licheń as a Polysemic Pilgrimage Centre in Poland. *Polish Sociological Review* 4: 431-444.

Szőcs János (1980): Adatok a gyimesvölgyi parasztmozgalmak történetéhez. In: Miklóssy V. Vilmos (szerk.): *Acta Hargitensia. Hargita megye múzeumainak évkönyve*. Csíkszereda-Miercurea-Ciuc: Csíkszeredai Múzeum – Muzeul din Miercurea-Ciuc, 107 -120.

--- (2011): Zsidó provokáció a Duna TV-ben ma, Pünkösöd napján. Internet: http://szentkoronaradio.com/elszakitva/2011_06_12_zsido-provokacio-a-duna-tv-ben-ma-punkosd-napjan [letöltés: 2013. január 30.]